גמרא

משום דהוי דירה שתשמישה לאויר וכל דירה שתשמישה לאויר אין מטלטלין בה יותר מבית סאתים: [א]שרשיו גבוהין מן הארץ וכו': איתמר שרשי אילן הבאין מלמעלה משלשה לתוך שלשה* רבה אמר [ב]מותר להשתמש בהן רב ששת אמר אסור להשתמש בהן רבה אמר מותר להשתמש בהן דכל פחות מג' דארעא ארעא היא רב ששת אמר אסור להשתמש בהן דכיון דמכח איסור קאתי אסורין דדמו כמשוניתא [ג]דסלקין לעילא אסורין דנחתין לתתאי שרו לצדדין פלוגתא דרבה ורב ששת וכן אניגרא* וכן בקרן זוית ההוא דיקלא דהוה לאביי והוה סליק באיפומא* אתא לקמיה דרב יוסף ושרא ליה אמר רב אחא בר תחליפא דשרא לך כרבה שרא לך פשיטא מהו דתימא אפילו לרב ששת ביתא כמאן דמלי דמי ולישתמש בפחות מג' סמוך לגג קמ"ל תנן שרשיו גבוהין מן הארץ ג' טפחים לא ישב עליהם היכי דמי אי דלא הדרי כיפי פשיטא אלא לאו אע"ג דהדרי כיפי לא לעולם דלא הדרי כיפי והא קמ"ל [ד]אע"ג דצידו אחד שוה לארץ*: ת"ר שרשי אילן שגבוהין מן הארץ ג' טפחים או שיש חלל תחתיהן ג' טפחים אע"פ שצידו אחד שוה לארץ* ה"ז לא ישב עליהן לפי [ה]שאין עולין באילן ואין נתלין באילן ואין נשענין באילן ולא יעלה באילן מבעוד יום וישב שם כל היום כולו אחד אילן ואחד כל הבהמה אבל בור שיח ומערה וגדר [(א)]מטפס ועולה מטפס ויורד ואפילו הן מאה אמה תני חדא אם עלה מותר לירד ותני חדא אסור לירד לא קשיא כאן מבעוד יום כאן משחשיכה ואיבעית אימא [ו]הא והא משחשיכה ול"ק כאן בשוגג כאן במזיד ואיבעית אימא הא והא בשוגג והכא [ב]בקנסו שוגג אטו מזיד קמיפלגי מר סבר קנסינן ומר סבר לא קנסינן אמר רב הונא בריה דרב יהושע כתנאי [ג][ז]הניתנין במתנה אחת שנתערבו בניתנין מתנה אחת ינתנו במתנה אחת מתן ד' במתן ד' ינתנו במתן ד' מתן ארבע במתן אחת ר"א אומר ינתנו במתן ד' ור' יהושע אומר ינתנו במתנה אחת אמר לו ר"א הרי הוא עובר על בל תגרע אמר לו ר' יהושע הרי הוא עובר בבל תוסיף [ד]א"ר אליעזר לא אמרו אלא כשהוא בעצמו אמר לו ר' יהושע לא נאמר בל תגרע אלא כשהוא בעצמו ועוד א"ר יהושע כשנתת עברת על בל תוסיף ועשית מעשה בידך כשלא נתת עברת על בל תגרע ולא עשית מעשה בידך לר"א דאמר התם קום עשה עדיף ה"נ ירד לר' יהושע דאמר התם שב ואל תעשה עדיף ה"נ לא ירד דילמא לא היא ע"כ לא קאמר ר"א התם קום עשה עדיף [ה]אלא דקא עביד מצוה אבל הכא דלא עביד מצוה ה"נ לא ירד ואי נמי ע"כ לא קאמר ר' יהושע התם שב ואל תעשה עדיף (א) אלא

דלא

רש"י

משום דהוי דירה שתשמישה לאויר. אינה לדור בה תמיד אלא להסתופף בה שומרי (אויר) השדה: **מלמעלה מג' לתוך ג'.** דלאחר שהגביהו שלשה חזרו וכפפו: **דדמו כי משוניתא.** כמין סלע כהר זה שמשופע לצדדין כך יוצאין שרשיו קטנים מתוך הגדולין לצדדין וכפופין לארץ מכאן ומכאן הגדולים הולכין ומגביהין באלכסון יותר מג' כזה[1]: **דסלקי לעילאי.** הגדילים משהגביה למעלה מג': **אסורין.** לדברי הכל: **דנחתי לתתאי.** הגדילים לראשו של צד האילן כל שלא גבוה ג' וכן קטנים היוצאין מן הגדילים בשיפולו: **שרו.** לדברי הכל דאכתי לאו לכלל איסור אתו: **לצדדין.** השרשים הקטנים היוצאים מתוך גובה של גדולים ומטין לארץ לתוך ג' לרב ששת אסירי דמכח איסורא אתו לרבה שרו: **וכן אניגרא.** אילן היוצא מתוך חריץ קצר העשוי להוליך המים לשדות ושני צידי האילן של צד גידודי החריץ נכנסין בגידודיו ואם בא למדוד מצדדין שבתוך הנגר הרי הוא גבוה ג' ויותר ואם בא למדוד מצדדיו השניים שהן מגידודי החריץ ולמעלה אין גבוה ג' לרבה (ב) דמודד הגידודים שרו דכל פחות מג' לארעא כארעא לרב ששת מעומקו מודד והרי גבוה ג' ומכח איסורא אתו: **וכן קרן זוית.** אילן העולה במקצוע שני כותלים של חצר וג' צדדיו נכנסין בתוך המקצוע שבכותלים ואין נראה אלא צדו שמבחוץ והולך ועולה עד למעלה לכותל פחות מג' לרבה כל פחות מג' לאו אילן הוא דמעולם לא גבוה שלשה ולרב ששת מארעא משחינן ומכח איסורא אתו ודוקא קרן זוית אבל אצל כותל בעלמא מודה רבה דהואיל ושלשת צדדיו גבוהין והרביעי שוה לארץ או לכותל לאסור אפי' צדו דשוה לכותל: **דהוה סליק באיפומא.** בתוך הבית היה עומד ועולה דרך פי ארובה למעלה מן הגג פחות מג': **ושרא ליה.** דאינו נראה מן הגג ג' אפי' באחד מצדדיו: **כרבה שרא לך.** דאמר לא אמרי' מכח איסורא אתי דהא הכא בתוך הבית הוא דאסור שגובהו נראה שם: **דמלי.** כארעא סמיכתא היא דהא אמרן לעיל [ו]חלון שבין שני בתים למעלה מי' כמאן דמלי דמי: **דהדרי כיפי.** ואשמעינן דלא ישב על הכפופין דאי על הגבוהין פשיטא אכתי לא אשמעינן אלו הן משום שבות לא עולין באילן במס' ביצה (דף לו:): **דצדו אחד שוה לארץ.** שהקרקע גבוה בצדו האחד מודה רבה היכא דשלשת צדדיו גבוהין מן הארץ דאסורה כל השוה לארץ: **ואין ניתלין באילן.** אשטנדליי"ר: **בור ושיח ומערה.** בין שיש בהן מים בין שאין בהם מים: **מטפס.** דנפיי"ר מטפס ויורד דטעמא לאו משום דטרחא אלא שלא יתלוש מן המחובר במתכוין: **אם עלה.** באילן אסור לירד דכל דרך ירידתו הוא משתמש במחובר: **עלה מבעוד יום.** וקדש עליו היום לא קנסינן ליה ויורד: **הניתנין במתנה אחת וכו'.** כגון דם הבכור שנתערב בדם בכור אחר: **ינתנו במתנה אחת.** ועולה אותה מתנה לזה ולזה: **מתן ארבע במתן ארבע.** דם חטאת זו נשפך לדם חטאת זו ינתנו ד' מתנות ועולה לזו ולזו: **ינתנו במתן ארבע.** דקסבר קום עשה מצוה עדיף אע"ג דבהאי מצוה איכא נמי עבירה דעבר אבכור אבל תוסיף אתי עשה דחטאת דכתיב (ויקרא ד)[א] ונתן על קרנות ודחי לבל תוסיף דבכור: **ור' יהושע אומר נותנו במתנה אחת.** כיון דקיימא לן [ז]כל הניתנין על מזבח החיצון שנתן במתנה אחת כיפר הכא דלא אפשר סמכינן עלה אפילו לכתחילה ולא עברינן אבל תוסיף ואי משום בל תגרע דחטאת כדקאמר טעמא מוטב שיעקר בל תגרע מאליו שהוא יושב ואינו עוקר הלאו בידים מעבור על בל תוסיף שהוא עוקרו בידים: **ה"נ יורד.** דהך ירידה מצוה היא דהא כל זמן שהוא יושב משתמש (ג) והרי זה תשמיש הלכך אע"ג דהשתא משתמש תשמיש אחר כשיורד יותר ויותר עדיף משישב שם: **דקא עביד מצוה.** דמקיים עשה: **לא קא עביד מצוה.** פורש מן העבירה הוא ע"י עבירה אבל קיום מצוה אין כאן:

דלא

תוספות

וכן בקרן זוית. פי' בקונטרס שג' צדדיו נכנסין תוך המקצוע ואין נראה מבחוץ אלא צד רביעי ואיצטריך למימר תרוייהו קרן זוית להודיעך כחו דרב ששת ונגר דמשני צדדיו להודיעך כחו דרבה דשרי ומיהו מודה רבה בסמוך לכותל שאינו שוה לארץ אלא מצד אחד דאסור והא דנקט ברייתא בסמוך ולדו אחד שוה לארץ לא תקשי לרב ששת דלדידיה לאו דוקא נקט צדו אחד דהוא הדין משני צדדין:

מתן ד' במתן אחת. פי' עולה שהיא מתן שתים שהן ד' בבכור או בפסח אבל אין לפרש מתן ד' היינו חטאת דאם נתערבה מתן חטאת בפסח או בבכור אין להם תקנה לפי שזה למעלה מחוט הסיקרא וזה למטה וא"ת וליתי עשה [ו]וצידחי לאו דבל תוסיף וי"ל דלא דמי כלל לכלאים בציצית דהכא ע"י פשיעה הוא בא והיה יכול להתקיים בלא דחיית הלאו: **ינתנו במתנה אחת.** דקיימא לן [ז]כל הניתנין (ד) שנתנו במתנה אחת כפר:

לא

מסורת הש"ס

גמ' א) [ע' לעיל כח. מ"ש על לידו **ב)** [שבת ג: וש"נ] **ג)** ר"ה כח: זבחים פ. **ד)** ל"ל אמר לו ר"א **ה)** דכי יהיב עביד מצוה כ"ה בס"א **רש"י ו)** [דף עו:] **ז)** [זבחים לו:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' שב ואל תעשה עדיף דאי לא:
(ב) רש"י ד"ה וכן אניגרא וכו' לרבה מודד מהגידודים ושרי דכל פחות:
(ג) ד"ה ה"נ יורד וכו' שהוא יושב משתמש (והרי זה תשמיש) תא"מ ונ"ב כנ"ל להגיה והדר משתמש:
(ד) תוס' ד"ה ינתנו וכו' כל הניתנין על מזבח החיצון שניתנו במתנה:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מתן ד' וכו' ולדחי לאו דבל תוסיף. במהרי"ק שרש קלט כ' ועוד שהרי תוס' כתבו פרק בתרא דעירובין וז"ל ועי"ל דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש כדאמרינן פרק דם חטאת מיהו יש לדחות דלא דמי דה"ט דל"ת במקדש חמיר ולא מדחי קמי עשה אבל גבי בל תוסיף ל"ש שום חומרא דשייך נמי בעלמא. א"כ מ"מ י"ל כיון דהוי במקדש לא דחי עכ"ל תוס':

תורה אור

רש"י א] וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה: (ויקרא ד, כה)

רב נסים גאון

משום דהואי דירה שתשמישה לאויר וכל דירה שתשמישה לאויר אין מטלטלין בה יותר מבית סאתים ואיתא בתוספתא דעירובין בפרק ב' ואיתא נמי בגמרא דעושין פסין (דף כג) כלל אמר ר' שמעון כל אויר שתשמישו לדירה כו' וכל שתשמישה לאויר כגון בורגנין שבשדה בית סאתים מותר יותר מבית סאתים אסור:

מסכת שביעית
פרק ח' משנה ד'

הָאוֹמֵר לְפוֹעֵל, הֵא לְךָ אִסָּר זֶה וּלְקֹט לִי יָרָק הַיּוֹם, שְׂכָרוֹ מֻתָּר. לְקֹט לִי בוֹ יָרָק הַיּוֹם, שְׂכָרוֹ אָסוּר.

עין משפט נר מצוה

לט א ב ג ד מיי' פכ"א מהל' שבת הל' ח סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שלו סעיף ב:
מ ה ו מיי' שם הלכה ט וטוש"ע שם סעיף א:
מא ז מיי' פ"ב מהל' פסולי המוקדשין הלכה יא:

פניני רש"י

שתשמישה לאויר. אינה עשויה דירה זו אלא לצורך אויר שחוצה לה לשמור השדות... (סוכה כה.)
הניתנין במתנה אחת. כגון דם בכור שנתערב בדם מעשר בין בגלול בין בכוסות: (זבחים פ.)
מתן ד' במתן ד'. שלמים ואשם ועולה ותודה: (ר"ה כח:)
מתן ד' במתן ד'. כמו דם עולה בדם שלמים או בדם אשם שכולהם טעונין שתי מתנות שהן ארבע וכולהם תחתונים: (זבחים פ.)
ור' יהושע אומר ינתנו במתנה אחת. משום בל תוסיף וידי עולה יצא דכל הניתנין על מזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כיפר: (זבחים פ.)

רבינו חננאל

יהושע אין מטלטלין בה יותר מבית סאתים כו' שרשיו גבוהין מן הארץ ג' טפחים לא ישב עליהן בשב' שנמצא [משתמש] באילן אבל אם היו שרשיו גבוהין מן הארץ פחות מג' טפחים הרי הן כקרקע ומותר לישב עליהן. אתמר שרשי האילן הבאין למעלה מג' טפחים וחוזרין ונכפפין לתוך ג' רבה אמר מותר לישב עליהן דכל פחות מג' טפחים דארעא כארעא הוא. רב ששת אמר אסור. כיון דמכח איסורא קא אתי אסור. דמו למשוניתא. פי"א) ההוא דיקלא דהוה לבי רב ביבי בר אביי דהוה סליק באיפומא פי' היה עולה אותה תמרה עד הגג ובגג היה לול ויצא מן הלול ועלה באויר הגג והיא עכשיו ענפיה בפחות מג' לגג אתא לקמי (דרבא) [דרב] (רב) יוסף שרא ליה לישב עליו אמר ליה רב אחא בר תחליפא הני דשרו לך כרבה שרו לך דאמר כל פחות מג' לארץ ארץ היא הכא נמי כל פחות מג' לגג גג הוא ואמרינן פשיטא מהו דתימא אפילו לרב ששת ביתא כמאן דמלי דמי [קמשמע לן] היכי דמי אילימא דלא הדרי כיפי צריכא למימר אלא לאו אע"ג דהדרי כיפי שרו. [ומשני לעולם דלא הדרי כיפי] והא קמשמע לן דאף על גב דצידו אחד שוה לארץ אסור דתניא שרשי אילן שגבוהין מן הארץ ג' טפחים או שיש חלל כו'. תני חדא אם עלה באילן ירד והני מילי מבעו"י אבל אם עלה משחשכה אסור. איבעית אימא לעולם בשעלה משחשכה ואם בשוגג ירד במזיד לא ירד. אמר רב הונא בריה דרב יהושע כתנאי דתניא בשחיטת קדשים פ"ח הניתנין מתן ד' כו' לר' כו' לר' אליעזר דאמר התם קום עשה עדיף מותר לירד מן האילן לר' יהושע דאמר שב ואל תעשה עדיף עלה אסור לירד. ודחינן ממאי דלמא עד כאן לא אמר ר' אליעזר התם דכי קא יהיב מצוה קא עביד אבל הכא דכי נחית מן האילן לא עביד [מצוה] הכי נמי לא ירד אבל[ב]

א) נראה דחסר בהעתקה פי' ד' רבינו על משוניתא ועי' בערוך ערך משניתא. ב) נראה דחסר כאן וכן צ"ל ואי נמי ע"כ לא אמר ר"י התם שב ואל תעשה עדיף אלא דוקא דלא קעביד איסורא אבל הכא וכו'.

דלא קא עביד איסורא אבל הכא דקא עביד איסורא הכי נמי דירד תני חדא אחד אילן לח ואחד אילן יבש ותניא אידך בד"א בלח אבל ביבש מותר אמר רב יהודה ל"ק כאן בשגזעו מחליף כאן בשאין גזעו מחליף גזעו מחליף יבש קרית ליה אלא לא קשיא כאן בימות הגשמים כאן בימות החמה הא נתרי פירי בדליכא פירי והא קא נתרי קינסי בגדודא איני והא רב איקלע לאפסטיא ואסר בגדודא רב בקעה מצא וגדר בה גדר: אמר רמי בר אבא אמר רב אסי אסור לאדם שיהלך על גבי עשבים בשבת משום שנאמר ואץ ברגלים חוטא תני חדא מותר לילך ע"ג עשבים בשבת ותניא אידך אסור ל"ק הא בלחים הא ביבשים ואי בעית אימא הא והא בלחים ולא קשיא כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים ואיבעית אימא הא והא בימות החמה ול"ק הא דסיים מסאניה הא דלא סיים מסאניה ואיבעית אימא הא והא דסיים מסאניה ול"ק הא דאית ליה עוקצי הא דלית ליה עוקצי ואיבעית אימא הא והא דאית ליה עוקצי הא דאית ליה שרכא הא דלית ליה שרכא והאידנא דקיימא לן כר"ש כולהו שרי: ואמר רמי בר חמא אמר רב אסי אסור לאדם שיכוף אשתו לדבר מצוה שנאמר ואץ ברגלים חוטא וא"ר יהושע בן לוי כל הכופה אשתו לדבר מצוה הווין לו בנים שאינן מהוגנין אמר רב איקא בר חיננא מאי קראה גם בלא דעת נפש לא טוב תניא נמי הכי גם בלא דעת נפש לא טוב זה הכופה אשתו לדבר מצוה ואץ ברגלים חוטא זה הבועל ושונה איני והאמר רבא הרוצה לעשות כל בניו זכרים יבעול וישנה ל"ק כאן לדעת כאן שלא לדעת: א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן כל אשה שתובעת בעלה לדבר מצוה הווין לה בנים שאפילו בדורו של משה לא היו כמותן דאילו בדורו של משה כתיב הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם וכתיב ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידועים ואילו נבונים לא אשכח ואילו גבי לאה כתיב ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא כי שכר שכרתיך וכתיב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים וכל אחיהם על פיהם איני והאמר רב יצחק בר אבדימי עשר קללות נתקללה חוה דכתיב אל האשה אמר הרבה ארבה עצבונך והרונך אלו שני טפי דמים אחת דם נדה ואחת דם בתולים עצבונך זה צער גידול בנים והרונך זה צער העיבור בעצב תלדי בנים כמשמעו ואל אישך תשוקתך מלמד שהאשה משתוקקת (א) על בעלה בשעה שיוצא לדרך והוא ימשל בך מלמד שהאשה תובעת בלב והאיש תובע בפה זו היא מדה טובה בנשים כי קאמרינן דמרציא ארצויי קמיה הני שבע הווין כי אתא רב דימי אמר עטופה כאבל ומנודה מכל אדם וחבושה בבית האסורין מאי מנודה מכל אדם אילימא משום דאסיר לה ייחוד איהו נמי אסיר ליה ייחוד אלא דאסירא לבי תרי במתניתא תנא מגדלת שער כלילית ויושבת ומשתנת מים כבהמה ונעשית כר לבעלה ואידך הני שבח הוא לה דא"ר חייא מאי דכתיב מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמנו מלפנו מבהמות זו פרידה שכורעת ומשתנת מים ומעוף השמים יחכמנו זה תרנגול שמפייס ואחר כך בועל אמר רבי יוחנן אילמלא לא ניתנה תורה היינו למידין צניעות מחתול וגזל מנמלה ועריות מיונה דרך ארץ מתרנגול שמפייס ואחר כך בועל ומאי מפייס לה אמר רב יהודה אמר רב הכי קאמר לה (ב) זבינא ליך זיגא דמטו ליך עד כרעיך לבתר הכי אמר לה לישמטתיה לכרבלתיה דההוא תרנגולא אי אית ליה ולא זבינא ליך:

מתני'

רש"י

דלא קא עביד איסורא. כשהוא יושב ואינו נותן הלאו דבל תגרע והעשה דונתן על קרנות[ח] נעקרין מאליהן אבל זה ישיבתו תשמיש הוא שהוא משתמש באילן: יבש. שאין בו לחלוח ולאו מחובר הוא: בימות החמה. יבש מותר דליכא אפי' משום מראית העין שהרי ניכר לכל שהוא יבש שאינו מוציא עלין והא דקתני אסור בימות הגשמים שאין ניכר בין לח בין יבש ואיכא משום מראית העין: קא נתרי פירי. שנשארו בו משנה שעברה ואתי למשרי (ג) ביה תלישה דלח נהי דעליה דיבש אטו עליה דלח לא גזרי' דהיא גופא גזירה מיהו תלישה אטו תלישה נגזר: בגדודא. יחור שנשברו ענפיו כולם: בקעה מצא. כלומר אינן בני תורה שידעו להזהר כבקעה זו שאין לה שומר והכל פרוץ: ואץ ברגלים חוטא. אלמא הלוך נמי חטא קרי ליה והכא איכא חטא שתולש עשבים: לחים. אסור דהוי תולש יבשין כתלושין דמי: סיים מסאני. שרי: לא סיים מסאני. אסור שעשבים נדבקין בקשרי אצבעותיו ונתלשין: עוקצא. אשפ"א (ד) כפול מתחתיו והעשבים נדבקים שם ותולשן: שרכא. פתילה ארוכה שהעשב ארוך אסור: (ה) בימות החמה. זרע יש בגבעולין ומשירן: כר"ש. דאמר דבר שאין מתכוין מותר: לדבר מצוה. תשמיש: ברגלים. לשון תשמיש דכתיב (שופטים ה)[ט] בין רגליה כרע נפל שכב: גם בלא דעת. רישא דהאי קרא אך ברגלים הוא: נפש לא טוב. לא טובים הבנים הנעשים בלא דעת האשה שהיה בעלה אץ ברגלים: הבועל ושונה. שמטריחה: לדעת. האשה: יבעול וישנה. שמחמת ביאה ראשונה נתאוה האשה והולבשה תאוה וכשבא ביאה שניה היא מזרעת תחילה והיכא דהיא מזרעת תחילה יולדת זכר: לדבר מצוה. תשמיש: נבונים. מבינים דבר מתוך דבר: יששכר. לאה תבעה את יעקב לדבר מצוה ותאמר אלי תבוא כי שכר שכרתיך וגו'[ד]: צער עבור. עוכרות חולות הן: כמשמעו. צער הלידה: משתוקקת. מתאוה לתשמיש: והוא ימשל בך. שהוא מושל לומר בפה תאות לבו והאשה בלב ובושה להוציא בפה: דמרצייא ארצויי קמיה. מראה לפניו ענייני חיבה: עטופה כאבל. בושה לצאת בראשה פרוע: מנודה לכל אדם. לקמיה מפרש שאסורה לכל אדם חוץ מבעלה והאיש נושא נשים הרבה: וחבושה בבית האסורים. כל כבודה בת מלך פנימה[י]: כלילית. שד: כבהמה. שכורעת כשהיא משתנת ודרך פרידה לעשות כן: כר לבעלה. שהוא למעלה בשעת תשמיש: שבח הוא לה. יושבת ומשתנת בצניעות ואינה חסרה כלום בדבר ונעשית כר לבעלה אין לה טורח כל כך טורחו מרובה משלה: מלפנו. מלמדנו: מבהמות ארץ. שנתן בהם חכמה להורות לנו: שמפייס. הולך ופושט כנפיו והוא פיוס כדאמר לקמן שאומר לה לקנות מלבוש שמגיע לארץ: צניעות מחתול. שאינו מטיל רעי בפני אדם ומכסה צואתו: וגזל מנמלה. דכתיב (משלי ו)[יא] טו)(אגרה) בקיץ לחמה ואין אחת גוזלת מאכל חברתה: ועריות מיונה. שאינו נזקק אלא לבת זוגו: זיגא. מלבוש שקורין קוט"ה: לבתר הכי. לאחר בעילה שמנענע וכופף ראשו לה לארץ: אי אית ליה. במה ליקח:

מתני'

תוספות

לא קשיא הא בלחים הא ביבשים. וא"ת והא לעיל אסרינן ביבש דפריך והא נתרי קינסי כו' וי"ל דבאילן שהוא גבוה שייך למגזר טפי משום דמינכר ביה ניתרי קינסי:

והאידנא דקי"ל כר"ש כולהו שרי. פי' ר"ח דהאי היתר לא קאי אלא אעשבים דשרי בכל ענין אבל באילן אין להוכיח שם שום היתר אפילו יבש דשייך למיגזר טפי משום דמנכרא מילתא:

מיתיבי

עין משפט נר מצוה

מב א מיי' פכ"א מהל' שבת הלכה ו סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שלו סעיף א:

מג ב מיי' פ"א שם הל' ה סמג שם טוש"ע שם סעיף ג:

מד ג מיי' פ"ה מהל' דעות הלכה ד ופכ"א מהלכות איסורי ביאה הל' יא סמג לאוין קכו טור ש"ע א"ח סי' רמ סעיף י וטוש"ע אה"ע סי' כה סעיף ב:

מה ד טוש"ע א"ח סי' רמ סעיף א:

פניני רש"י

דמרציא ארצויי קמיה. ...מראה לו מתוך דבריה כגון לאה דמהיא נפקי בני מעליא: (נדרים כ:)

רב נסים גאון

והשתא דקיימא לן כר' שמעון כולהו שרי היינו דאמר ר' שמעון גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ דקא סבר דבר שאינו מתכוין מותר ואיתא בפרק במה מדליקין (שבת דף כט) וכבר פירשנוהו בפרק כירה ואמרינן נמי דעיקר דברי ר' יהודה דבר שאין מתכוין אסור במשנת יום טוב ובמשנת בכורות איתנהו:

רבינו חננאל

הכא דיתיב באילן עביד איסורא הכי נמי דירד. תני חדא אחד אילן לח ואחד אילן יבש אסור להשתמש בו ותניא אידך בד"א בלח אבל ביבש דלא משיר עליו מותר ופריק רב יהודה הא דתני א)אסור כשאין גזעו מחליף והא דתני יבש מותר בשגזעו מחליף ב). והא דתני אסור בימות הגשמים דאיכא עלין ומשירן. והא דתני יבש מותר בימות החמה ואקשינן בימות החמה הא קא משיר פירי ודחינן באילן דלית ביה פירי. והא איכא קינסי פי' עצים יבשים דקים שנפרכין ברגל או ביד כשעולין או כשיורדין מן האילן ודחינן באילן גרגא פירוש אילן קרח שאין לו עליו לא עלין ולא אמירין אלא הוא יבש כדגרסינן במועד [קטן] ואין משקין שדה גריד במועד. איני והא רב אסר באילן גרגא בשבת ופרקי רב בקעה מצא וגדר בה גדר כלומר מקום שלא היתה בו תורה כמו בקעה ואסר להן אפי' דבר המותר. פ"א קיסני פירוש עלה האילן. תני חדא אסור להלך ע"ג עשבים בשבת שנאמר ואץ ברגלים חוטא ותניא אידך מותר ופרקינן הא דתני אסור ר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור והא דתני מותר ר"ש. ואמרינן אי בעית אימא הא והא ר' יהודה ולא קשיא הא בימות החמה והא בימות הגשמים. [ובדאית להו] שראני עשבים יבשים והן כגון פרוע מתלעתה או דסים מסאני ג)דאית בהו עקוסא בהיזמי והיגי ואסקינ' והשתא דקי"ל כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר כולהו שרי בין בימות החמה בין בימות הגשמים בין אית להו שראני בין לית להו שראני בין מסיים מסאני בין לא סיים. בין אית להו עקוסא בין לית להו. בין בהזמי והיגי בין בשאר ציבי בכלהו שרי. אסור לאדם לכוף אשתו לדבר מצוה שנאמר ואץ ברגלים חוטא וכל הכופה הוויין לו בנין שאינן מהוגנין דכתיב גם בלא דעת נפש לא טוב נפש היוצאה מביניהם לא טובה. כל אשה שתובעת בעלה כגון לאה שכתוב בה ותצא לאה לקראתו וגו' ונפק מיניה יששכר דכתיב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל. ובדורו של משה כתיב ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידועים ואילו נבונים לא אשכח והא דאמרן דתובעת בעלה לאו תובעת ממש תביעה בפה אלא דמרציא ארצויי קמיה בלבישת [בגדים] נאים ותקונם של גוף ודברים בניחותא שמרגילין את האדם לדבר מצוה: י' קללות נתקללה חוה הרבה ארבה כו'. ומנודה מכל אדם דאשה אחת אסורה להינשא לשני אנשים כאחד. א"ר יוחנן אלמלא לא נתנה תורה לישראל למדנו צניעות מחתול שאינו בועל אלא במקום סתר. גזל מנמלה שמכינה בקיץ לחמה. עריות מיונה שאינה מקבלת עליה זכר אלא זכר המיוחד לה. דרך ארץ מתרנגול שמפייס ומראה לתרנגולת בכנפו דזוגא דכיפי עבידנא ליכי גדולים עד דמטו מאוניך עד לארעא. ונשבע לה אם תשיג ידו ולא יעשה לה יהי רצון דנשמטיה שונרא לרישיה דההוא תרנגולא:

מסורת הש"ס

גמ' א)[ע' תוס' שבת קנ: ד"ה במחובר] ב)[בערוך גריס בגרוא] ג)[לעיל ו. חולין קי.] ד)ע' בהגהות רש"ש. ובד"ש ועוד הגי' גם לקמן ואמר רמי בר אבא ה)[בערוך ערך שדך א' גרס שדכי] ו)שבת לה. ז)נדה לא: ח)נדרים כ: ט)[צ"ל יונתן] י)אבות דר"נ פרק א ע"ש יא)יבמות סב: יב)גירסת ע"י דאסירא ליחודי בהדי גברא דלאו דידה איהו נמי אסור ליחודי בהדי איתתא דלאו דידיה יג)ע' תוס' מגילה כא. יד)חולין נז: רש"י טו)צ"ל תכין

הגהות הב"ח

(א) גמ' משתוקקת אל בעלה: (ב) שם הכי קאמר לה זבינא ליך זיגא וכו' שונרא לישמטיה לכרבלתיה וכו' ולא זבינא ליך: (ג) רש"י ד"ה קא נתרי וכו' ואתי למישרי תלישה בלח כצ"ל ותיבת ביה נמחק: (ד) ד"ה עוקצי אשפ"א כפוף מתחתיו: (ה) ד"ה בימות החמה צ"ל קודם ד"ה סיים:

גליון הש"ס

גמ' הא והא בימות החמה. כרי"ף ורא"ש הגי' הא והא בימות הגשמים: שם ואי בעית אימא הא והא דסיים מסאניה. הרי"ף כאן השמיט ג' אוקימתות דעוקצי ודשרכא אבל בשבת פרק ואלו קשרים הביאן והסיפור בתחילת אוקימתא הא דלית ליה שרכא ואח"כ אוקימתא דסיים מסאניה ואח"כ אוקימתא דעוקצי. ושם איתא ועוקצי והיינו כמו עוקלי. ע' בערוך ערך עקום:

הגהות

גמ' אמר רמי בר אבא א"ר אסי אסור לאדם שיהלך כו'. ברא"ש הגי' בר חמא כבמימרא דלקמן וא"ש שם לישנא דואמר כו': (רש"ש)

תורה אור

גמ' א] גַּם בְּלֹא דַעַת נֶפֶשׁ לֹא טוֹב וְאָץ בְּרַגְלַיִם חוֹטֵא: (משלי יט, ב) ב] הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים וִידֻעִים לְשִׁבְטֵיכֶם וַאֲשִׂימֵם בְּרָאשֵׁיכֶם: (דברים א, יג) ג] וָאֶקַּח אֶת רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וִידֻעִים וָאֶתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת וְשֹׁטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם: (דברים א, טו) ד] וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ בְּדוּדָאֵי בְּנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא: (בראשית ל, טז) ה] וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לַעִתִּים לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם וְכָל אֲחֵיהֶם עַל פִּיהֶם: (דברי הימים-א יב, לג) ו] אֶל הָאִשָּׁה אָמַר הַרְבָּה אַרְבֶּה עִצְּבוֹנֵךְ וְהֵרֹנֵךְ בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ: (בראשית ג, טז) ז] מַלְּפֵנוּ מִבַּהֲמוֹת אָרֶץ וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם יְחַכְּמֵנוּ: (איוב לה, יא)

רש"י ח] וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה: (ויקרא ד, כה) ט] בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל שָׁכָב בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפָל בַּאֲשֶׁר כָּרַע שָׁם נָפַל שָׁדוּד: (שופטים ה, כז) י] כָּל כְּבוּדָּה בַת מֶלֶךְ פְּנִימָה מִמִּשְׁבְּצוֹת זָהָב לְבוּשָׁהּ: (תהלים מה, יד) יא] תָּכִין בַּקַּיִץ לַחְמָהּ אָגְרָה בַקָּצִיר מַאֲכָלָהּ: (משלי ו, ח)

א) לכאורה צ"ל להיפך הא דתני אסור בשגזעו מחליף והא דתני יבש מותר כשאין גזעו מחליף וצ"ע. ב) חסר כאן וצ"ל ופריך גזעו מחליף יבש קרי ליה אלא הא דתני אסור וכו'. ג) רבינו גרס הא דאית ליה עקוסה והיינו דהמנעל יש לו עוקץ חד ושובר את העשבים וכ"ה בערוך ערך עקום.